אתה והלירה

מאת יגאל לביב

שישית ייצוא היהלומים ב־1979 היה פיקטיבי

מכלל יצוא היהלומים הישראלי בשנת 1979, שהיה 1.22 מיליארד דולר, נשלחו יהלומים ב־200 מיליון דולר לחו"ל כ־יצוא, אך למעשה לא נמכרו, אלא הועברו כמלאי במישרדים בחו"ל — זאת גילה נשיא בורסת היהלומים, **משה שניצר**, לביטאון התעשיה. וציין כי ה־יצוא האמיתי היה רק מיליארד דולר.

מכיוון שהיהלומנים מקבלים מימון ליצוא בריבית מסובסדת של 7.9% (החל בינואר השנה עלתה הריבית ל־9.6%) הרי למעשה כשישית מכלל היצוא הוציא כספים במירמה מ„בנק ישראל". אילו היו היהלומנים מחזיקים את היהלומים אצלם כמלאי לא־מיוצא, היו צריכים למ־מן את החזקתם בריבית גבוהה מזו שנו־תן „בנק ישראל" לעידוד היצוא. שניצר ציין כי חלק מן היצוא הפיקטיבי עבר למרכזים כמו ארצות־הברית, בלגיה ו־הונג־קונג.

שניצר קיבל לאחרונה מידע כי נשיא אגודת יצרני התכשיטים באמריקה הת־לונן לפני האוצר האמריקאי על כי ישנה בישראל אפליה לגבי יבוא יהלומים מלו־טשים בגודל של פחות מקאראט, ואפלייה זו פוגעת באמריקאים. ישראל אוסרת לייבא יהלומים בגודל זה, כדי להגן על התעשיה המקומית, ואיסור זה הוא בני־גוד לתקנות גאט"ט למכס, שישראל חתו־מה עליהן. ממשלת ארצות־הברית ביק־שה לאחרונה להפנות את תשומת־ליבה לכל אפליה נגד יצוא סחורות אמריק־איות. גם שגרירות אמריקה בישראל התי־חילה לבדוק את התקנות הפוגעות ביצוא האמריקאי. שניצר עצמו הוא בדעה כי צריך לבטל את התקנות המפלות, מה גם שארצות־הברית הורידה עתה את המכס על יבוא יהלומים אלה לאחוז עד שני אחוזים.

נשיא בורסת־היהלומים שניצר
האמריקאים מתלוננים

מאזן „בנק־דיסקונט" בכל העולם 9.3 מיליארד דולר

סך המאזן הכולל של כל הבנקים, השייכים לקבוצת „דיסקונט", לסוף שנת 1978, היה 9.3 מיליארד דולר, מזה מה־ווה החלק הישראלי 6.4 מיליארד דולר.

פרטים ראשונים אלה על היקף כל הבנקים השייכים לקבוצה מופיעים ב־מאזן „בנק דיסקונט" בשווייץ. המאזן אינו כולל את הבנק בניו־יורק, שהיקף מאזנו היה 1.4 מיליארד דולר.

המאזן של הבנק השווייצי (שרוב מניו־תיו הן בידי מישפחת **רקנאטי** באופן ישיר, ללא קשר לבנק הישראלי) היה 1.039 מיליארד דולר. ההון העצמי היה 180 מיליון פרנק שווייצי, כ־10% מסך המאזן. מאזן הבנק בלוכסמבורג היה 15 מיליון דולר, וההון העצמי 66.5 מיליון פרנק לוכסמבורגי, כ־20% אחוזים מה־מאזן. מאזן חברת „בנק דיסקונט טראסט" בניו־יורק היה 27.5 מיליון דולר, מזה ההון העצמי 10 מיליון דולר, ומאזן הבנק במונטווידאו היה 51 מיליון דולר, מזה הון עצמי 1.8 מיליון דולר.

לנתונים אלה יש להוסיף את מאזן הבנק בניו־יורק, שהיה בסוף 1978 כ־1.4 מיליארד דולר.

חברי מועצת־המנהלים של הבנק ב־שווייץ הם **רפאל רקנאטי** (נשיא), **יוסף רייזר, דניאל רקנאטי, מו־ריס סאלם, אהרון בן־הטוב, אלי מולכו, רוגר גלופין, ברנארד הייז־לי ורנה ניקולאזי.**

בדברי־ההסבר למאזן מוסבר הגידול האיטי בעסקים של 6% בילבד בהגבלות על גובה הריבית, שהתירו השילטונות בשווייץ לבנקים לשלם על פיקדונות ב־מטבע־זר, דבר שפגע גם ברווחיות.

הבנק פתח בשנת־המאזן סניף בפנמה. פגיעה קשה ברווחיות היתה לירידת ערך הדולר, שהוא חלק חשוב מפיקדונות ה־בנק. הרווח בשנת 1978 היה 9.3 מיליון פרנק, נקי, מהכנסה מפעולות בסך 110 מיליון פרנק. מאזן הבנק המקוצר לסוף יוני 1978 מראה על היקף עסקים של 1.8 מיליארד פרנק, לעומת 1.7 מיליארד לסוף 1978. סעיף ההתחייבויות האחרות גדל במחצית השנה של 1979 ל־62.4 מיל־יון פרנק, לעומת 39.2 מיליון בסוף 1978.

מערער על שיטת הממוצעים בפנסיה של עובדי־המדינה

עירעור על ההסכם שחתמה ההסתד־רות עם האוצר, לגבי שינוי שיטת חישוב הפנסיה של עובדי־המדינה, העלה מזכיר הסתדרות עובדי המדינה, **מתי דויד**, בתזכיר שנשלח לחברי הוועד־הפועל של ההסתדרות.

לפי ההסכם, יחשבו את הפנסיה לפי שיטת ממוצעים של משכורות העובד בכל תקופת עבודתו. עד כה היתה הפנסיה מחושבת בעיקר לפי המשכורת האחרו־נה. מתי דויד טוען כי השיטה החדשה משפרת את מצב עובדי־הייצור, שהפנסיה שלהם לא כללה עד כה את תוספות ה־שכר על נורמות ופרמיות, אולם מקפחת את עובדי־המדינה. דויד מציע לשנות את ההסכם כך שיתן אפשרות לעובד לבחור בין שיטת־חישוב של ממוצעים ובין ה־שיטה הקודמת של המשכורת האחרונה הקובעת.

ירידה ברייחי „קמפארי"

ריוחי חברת „קמפארי" האנגלית, ה־שייכת לישראלי **גבריאל בנצ'ר**, ירדו בצורה חריפה בשנת 1979, ביגלל עלות־מימון גבוהה. מניות החברה נסחרות בבורסה של לונדון, והן ירדו ירידה חדה בגלל הירידה בריווחיות.

קמפארי מייצרת ציוד למחנאות ו־ספורט, ולה סניף פעיל גם בישראל. רווחיה לשנת 1979 היו 746 אלף שטר־לינג, לעומת 852 אלף בשנה קודמת. מאזן החברה היה 12.2 מיליון לירות שטרלינג, גידול של 12%. בנצ'ר מסר כי השנה צפוי המשך המגמה.

הורביץ חזר למדיניות ארליך

מהלכי האוצר בחודש האחרון מלמ־דים כי **יגאל הורביץ** נסוג לחלוטין מקווי המדיניות המוניטרית של הפרו־פסור **מילטון פרידמן**, שעיקרם הק־טנה דראסטית בהוצאות הממשלה, רי־סון מוניטרי חריף של המשק הלא־ממ־שלתי באמצעות הקפאת אשראי והעלאת הריבית, ואבטלה בהיקף ניכר.

כל אלה צריכים להביא לקיפאון בצ־מיחה, להקפאת השכר באמצעות אימת־אבטלה, להורדת הביקוש, וכפועל־יוצא — לירידה משמעותית באינפלציה.

הורביץ הפעיל מדיניות זו בעיקביות בתקופת־שילטונו הראשונה. עתה הוא נסוג ממנה לחלוטין.

שתי סיבות לנסיגה: שיעור הגידול במדד פברואר שיכנעו כי מקורות הביקוש האינפלציוני הם בעיקר בהון השחור, ואי־יכולתו להתגבר על דרישות־התקציב של **עזר וייצמן ודויד לוי**, שהם גם יריביו הפוליטיים במחנה הליכוד. (הור־ביץ משתייך למחנה של **משה ארנס, יצחק שמיר ויגאל כהן־אורגד**).

מאז המחצית השנייה של פברואר הושלך מילטון פרידמן לסל, והמדינה היחידה בעולם שבה מנסים עדיין את התיאוריה שלו מחוץ לצ'ילי היא ברי־טניה, שבה הוא היה אורח־כבוד של ראש־הממשלה, **מרגרט תאצ'ר**, לפני כחודש, ושבה הונהג מחנק־אשראי חמור והחלה אבטלה חמורה. אולם בבריטניה לא קיימת בעיית ההון השחור, ולא קיים מחנה יריב בקואליציה.

הורביץ חזר לשיטות **שימחה אר־ליך**, של הסכמה לתוספות־שכר („כני־עתו" למורים, לעובדי חברת־החשמל, ל־עובדי „אל על") תוך ריקון התוספות מתוכנן באמצעות אינפלציה גואה.

האוצר מזרים בכל חודש שיבעה מיל־יארד לירות חדשות, במקום הכנסות מ־מסים וממכירת צמודים. הבנקים מתפו־צצים מעודפי־כסף, וכל הרוצה אשראי בשערי הריבית של היום יכול לקבלו.

הקיצוץ המדומה בתקציב המדינה הוא למעשה תקציב הגדול מבחינה ריאלית ב־35% מזה של אשתקד, באמצעות הגד־לות מסיבויות בתקציבי הביטחון והבנייה. התקציב גם מראה בבהירות כי הורביץ ממשיך את מדיניות קודמו בהעדפת סק־טור־העסקים ובעלי־ההון: התמיכות ל־סיבסוד מיצרכי־יסוד ותחבורה ציבורית ירדו בתקציב מ־14 ל־13 מיליארד לירות, והן מהוות עתה רק שני אחוזים בתל"ג, לעומת 3.1 בתקציב הקודם. לעומת זאת גדלה הסובסידיה להון, באמצעות אש־ראי בריבית נמוכה, מ־50 ל־100 מיליארד לירות, והיא עתה 14 אחוזים של ה־תל"ג, לעומת 12% בתקציב הקודם.

גם העלאת התשלומים של עובדים ומעבידים לביטוח־הלאומי היא למעשה העלאת המס השולי על עבודה, דווקא לאותה קבוצת־שכירים שנפגעת כל העת על־ידי כירסום מדרגות־המס ותוספת־היוקר. האוצר מתכוון לגבות השנה, ב־אמצעות הביטוח הלאומי, 26 מיליארד לירות, פי שניים מאשתקד. לסכומים ש־מקבלים בעלי־ההון באמצעות סובסידיה להון יש להוסיף השנה עוד 12.5 מיל־יארד לירות הקלות במס־הכנסה לתע־שיינים, בהתאם לחוק הקלת ההון, ל־עומת הנחות בסך 10.5 מיליארד לירות שקיבלו במס־הכנסה בשנה החולפת.

תוך נסיגה ממילטון פרידמן לשימחה ארליך עשה הורביץ נסיון מצחיק של מילחמה בהון השחור, באמצעות הצעה להטלת מס של 10% על כל ההון במשק, תוך כדי החלפת הכסף. הורביץ מסר בעוד מועד על הצעה זו, שהיא פרי רוחו של מנכ"ל האוצר, **יעקב נאמן** (ושהוא לא היה שלם עימה) לשימחה ארליך, שדאג לבטלה בטרם נולדה. אין ספק שאילו התעקש הורביץ היה מצליח להע־ביר החלטה זו תוך איום בהתפטרות. אולם השרירים של ארליך הספיקו כדי שייסוג מהר מתוכנית זו והסתפק בהט־לת החובה של הגשת הצהרות־ההון, ש־אין בה כל ממש.

ההון השחור מוחזק בעיקר על־ידי כמאתיים אלף מפרנסים, רובם עצמאיים, שאינם קיימים כלל בתיקי מס־ההכנסה או מס־ערך־מוסף. אין להניח כי מעלימי מס־ההכנסה יתנדבו למלא טפסים של הצהרות־הון, וכיוון שאינם קיימים כלל בתיקי־האוצר, אין סיכוי שהאוצר יוכל לאתר את מחזיקי ההון השחון שלא הגישו הצהרות־הון. הנסיון לחפש את ההון השחור אצל אותם המנהלים ספ־רים דומה לנסיון לחפש חפץ אבוד תחת הפנס, כיוון ששם יש אור, למרות שה־חפץ אבד רחוק משם.

אותם מאות־מיליארדים שחורים, הנ־זינים את הבורסה לניירות־ערך, מוחז־קים בצורות שונות, אך לרוב נזילות. אזרחי ישראל מחזיקים כיום במטבע זר בבנקים בסכום השווה למאה מיליארד לירות ישראליות. יש להם סכום של קרוב לטריליון לירות בצמודים. בכספות פרטיות, מצוי הון רב במטבע זר או בצמודים. סך כל הלירות המצויות כיום במחזור אינו עולה על שמונה מיליארד לירות, כאשר לפי הערכות מתונות מת־ווסף בכל שנה סכום של לפחות 20 מיל־יארד לירות להון השחור הלא־מוצהר.

כל אלה הם סכומים המוחזקים ב־ארץ, מבלי להביא בחשבון חשבונות של ישראלים בחוץ־לארץ.

אילו רצה האוצר לנצל את החלפת הכסף כדי לשים יד על חלק־הארי של ההון השחור, היה צריך לעשות את מה שהציע נשיא לישכת רואי־החשבון, **יש־ראל שטראוס**: לחייב את כל אזרחי־המדינה להגיש הצהרות־הון, לבדוק לפי רישומי הביטוח הלאומי, צה"ל וספר־הבוחרים מי לא הגישו כלל הצהרה, ול־חפש אותם. שכן קיים כיום פער של 200 אלף איש בין מיספר התיקים במס־הכנסה לבין מיספר הנפשות בביטוח־הלאומי ובצה"ל.

נוסף על כך היה צריך לרשום את כל ממירי המזומנים, להחליף את כל איג־רות־החוב במדינה, לרשום את כל המח־זיקים במטבע זר בבנקים, וכל הנמצא בכספות הבנקים. רק בדרך זו היה ניתן לשים יד על חלק נכבד מן ההון השחור. העובדה כי הממשלה סירבה לבצע סעיף קטן מתוכנית כזו — רישום תכולת הכס־פות בבנקים — מעידה כי אין לה כל כוונה לתפוס את מעלימי מס־ההכנסה.

התהליך השני, והחשוב לא־פחות, שעד כה לא שם אליו איש לב, הוא מעבר ההון מן הפירמות אל האנשים. האוצר בנוי על גביית מסים מפירמות. הפירמה תורמת את חלק־הארי מההכנסות בצו־רות שונות. ידיעה שפורסמה לאחרונה סיפרה כי מאפריל השנה יש גירעון ב־גביית מסים, לעומת התוכנית, בשיעור של שיבעה מיליארד לירות, ועד סוף מארס יהיה הגירעון תישעה מיליארד לירות. מכלל גידעון זה, ירידה של 7.5 מיליארד נובעת מהקטנת ההכנסות מ־מסים על היבוא ועל הצריכה המקומית, ביגלל הקטנת היבוא והצריכה במשק. זהו תהליך שיגרום לאכילת ההון העצמי של המיפעלים ושיתוקים תוך זמן קצר. אולם הירידה בגבייה במס־ההכנסה בסך מיליארד וחצי לירות מחברות ועצמאיים אינה נובעת מגידול בהעלמות־מס, אלא מתהליך שאין האוצר ער לו: מעבר ההון מפירמות לבודדים.

יותר ויותר פירמות יסיימו את השנה במאזן שיראה על הפסד, וישלמו פחות מס־הכנסה. מיבנה המיסוי בישראל גורם לריקון ההון מן החברות, ולהעברתו ל־בעליהן באופן פרטי.

לדוגמה: בגלל שיטות המיסוי כדאי כיום לפירמה ללוות כסף בבנק, שכן הוצאות המימון הן הוצאה מוכרת לצורך מס. הפירמה מלווה את הכסף לבעליה באופן אישי, ואלה קונים בכסף צמודים או מטבע זר, המשמש ערובה להלוואה שלקחה הפירמה. הסיבה לקניית הצמו־דים או המטבע הזר על־ידי הבודד, ולא על־ידי הפירמה, היא שהפרשי־ההצמדה על צמודים או המטבע הזר של פירמה חייבים במס, ואילו הפרשים אצל בודד פטורים ממס. ביגלל תקנה כזו בילבד הוצאו מן הפירמות מיליארדים של לי־רות לרכישות מטבע זר וצמודים אצל בעליהן.

סיבה שניה לריקון הפירמות מהון היא תקנות־המס, הבנויות כך שכדאי יותר למשוך כספים מפירמה בצורת משכורת, מאשר כרווח.